

Konkurrenceudsat identitet og dannelse

Michael Paulsen

Lektor i pædagogik, Syddansk Universitet

Twitter: @Forskemp

www.michaelpaulsen.dk

Agenda

Spørgsmål: Hvad betyder det, at børn og unges identitet og dannelse bliver *konkurrenceudsat*?

- 1) Fra velfærdsstat til konkurrencestat
- 2) Understøttende mekanismer
- 3) Ændrede følelsesstrukturer hos børn og unge

I) Fra velfærdsstat til konkurrencestat

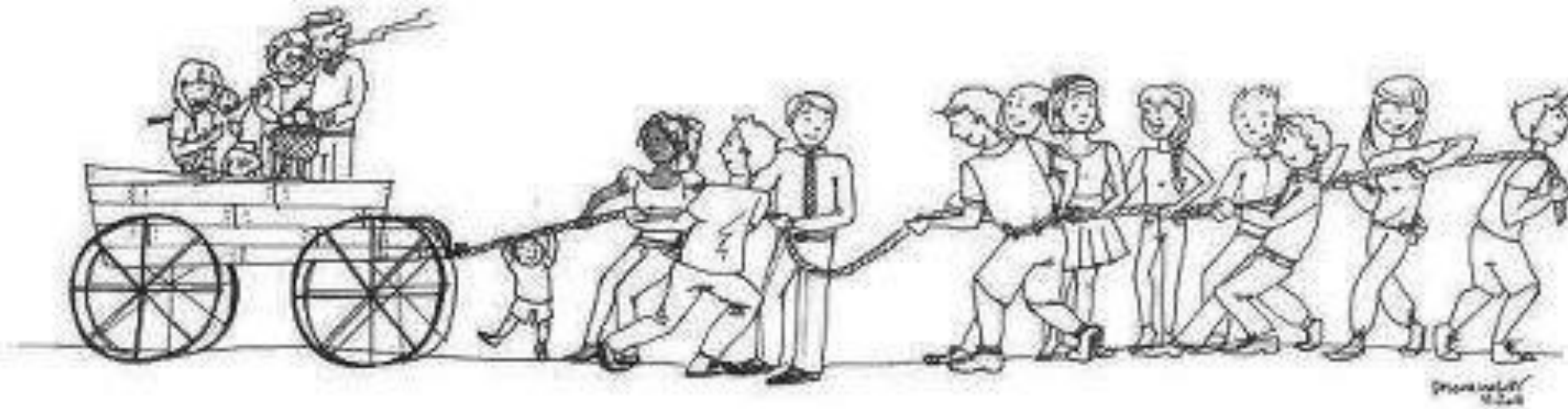
Velfærdsstaten og dens kritikere

- **Velfærdsstaten:** udviklingen af sociale rettigheder (økonomisk velfærd, sikkerhed, ret til at deltage) i det 20. århundrede. *Ideal:* alle skal blive del af fællesskab, hvor man “rejser sammen” - solidaritet, medbestemmelse, deltagelse i en fælles verden. *Uddannelse* er til for at danne befolkningen til at alle kan og vil være med. *Paradigmatisk eksempel:* en skoleklasse laver en teaterforestilling i fællesskab.

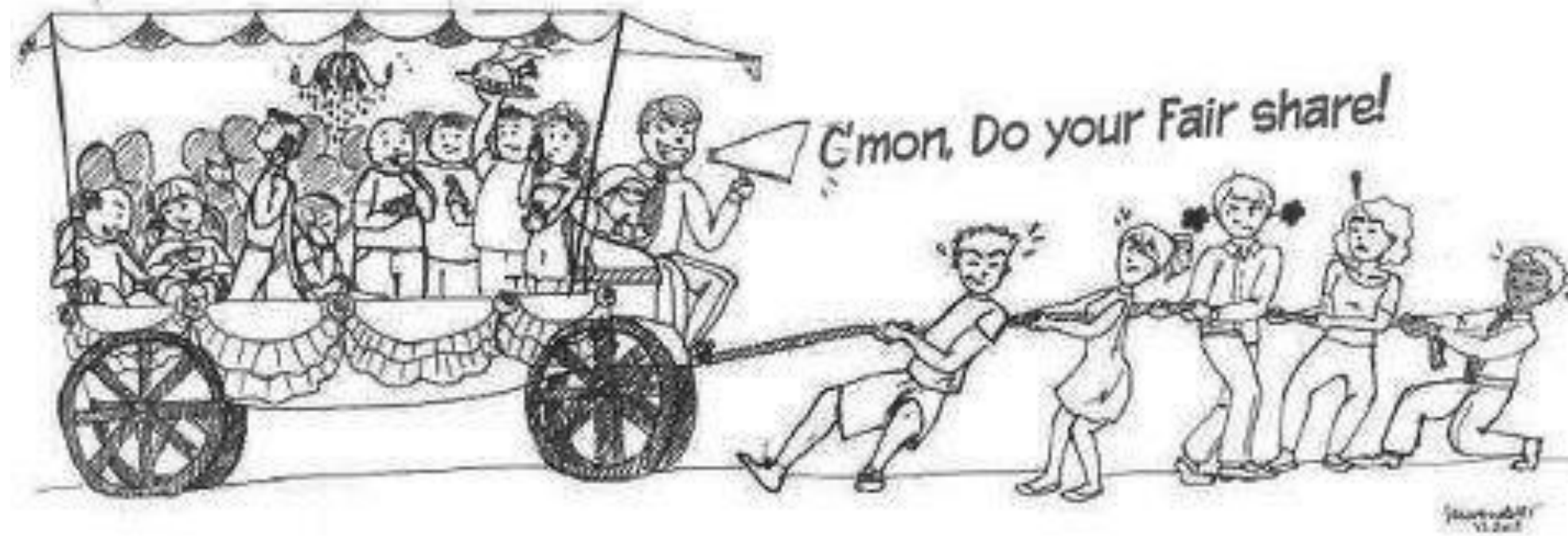

- **Neoliberalisme:** vandt gehør fra 1970'erne. *Kritik af velfærdsstaten:* skaber en afhængighedskultur, høje skatter og en ineffektiv offentlig sektor => svækker personligt ansvar og underminerer individuel frihed. I stedet bør staten sikre et efficient marked og skabe konkurrencedygtige individer og en markedslignende stat (og ikke blande sig i “det personlige”)

How the Welfare State Begins

How the Welfare State Ends

Konkurrencestaten

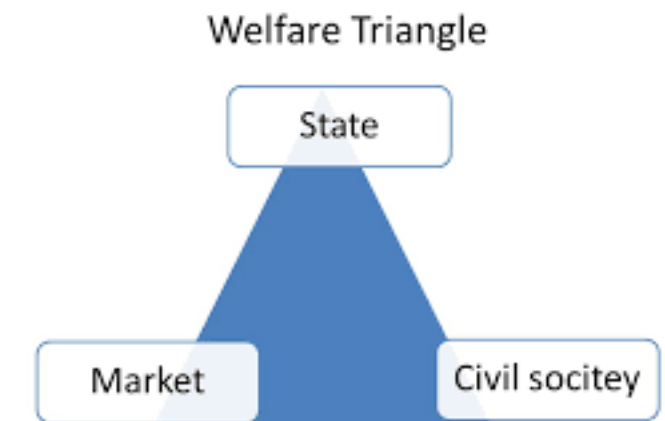
- **Konkurrencestaten:** betegner resultat af *neoliberale modifikationer* af velfærdsstaten. Definerende træk: *alt* gøres til marked - dvs. styres af konkurrencelogik: 1) statens hovedopgave er at sikre national konkurrenceevne 2) offentlig effektivitet optimeres ved at den offentlige sektor gøres markedslignende, fx ved at opgaver konkurrenceudsættes og offentlige institutioner skal konkurrere om at være mest effektive, 3) staten borgere skal uddannes til at kunne klare sig i konkurrence på et globalt arbejdsmarked (fokus på sammenlignelig kompetenceudvikling). *Paradigmatisk eksempel: En klasse laver national test*

- Konkurrencestaten bygger på den antagelse, at man kan få mennesker til at blive mest effektive, hvis man placerer dem i en *usikker* situation, hvor de skal *konkurrere*.

Konkurrencestaten og dens konsekvenser

- **Konsekvens:** Hobbes vendt på hovedet - staten skal ikke *modvirke* “alles kamp mod alle”, men træne til en sådan
=> borgerne skal opleve konkurrenceudsættelse for at yde deres bedste => pres på børn og unge (og voksne)
=> konkurrencepatologier
- Der ikke noget som tyder på, at konkurrence-logikken *alene* kan få mennesker *generelt* til at gøre sig **umage** med noget, der har “en indre værdi” eller “almen værdi”.
- Når det offentlige gøres til et marked, kollapse forskellen mellem **stat** og **marked** og **civilsamfundet** svækkes. Offentlig uddannelse bliver ikke beskyttelsessfære for almindannelse, emancipation og personlighed, men træningsbane for kompetenceudvikling

“Den nye kritik” om de reelle problemer i konkurrencestatens skole (ikke motivation, optimering)

1. **Instrumentalisering:** Skoler bliver serviceudbydere => uddannelse = økonomisk transaktion: lærerne skal “levere” kompetenceudvikling (fx Gert Biesta).
2. **Individualisering:** Samfundsstrukturelle problemer individualiseres, fx arbejdsmarked. Robotagtigt: sammenlignelig læring og selvmonitorering (fx Byung-Chul Han).
3. **Afdemokratisering:** Demokratisk dannelse, medbestemmelse og fællesskabsfølelse svækkes. Samfundskritik bliver til krav om selvkritik => Legitimitetsproblemer da konkurrence ikke kan være et mål i sig selv (fx Peter Kemp).
4. **Markedsliggørelse og forbrugerisme:** Menneskelighed begrænses til lønarbejdende forbruger. Overstatslige problemer løses ikke. Nytilkommere dannes ikke til at tænke alment og kritisk, men til at konkurrere og agere forbruger (fx Bauman).
5. **Chanceuligheden stiger:** Anden og tredje rangs borgere, almene rettigheder udhules, forskel mellem top og bund øges, øget brug af betalt lektiehjælp mv. (fx Diane Reay).
6. **Konkurrencepatologier:** Flere børn og unge med stress, meningstab, usikkerhed, spiseforstyrrelser etc. -- det er ikke blot livsduelige opportuniste (fx Guy Standing).

II) Konkurrenceunderstøttende mekanismer

Eksempel I: Nye uddannelsesinstitutioner (NEXT) til at effektivisere undervisning

- Fusion af CPH West + KTS (Københavns tekniske gymnasium). CPH West blev også til gennem fusioner, direktør Eva Hofman-Bang medlem af Globaliseringsrådet og i spidsen for stort markedsorienteret projekt om innovation i gymnasieskolen.
- **NEXT** i 2016: bla. 6 gymnasier og 1100 medarbejdere.
- NEXT har alle de træk, der måtte gælde for konkurrencestatsskolen:
- Vægt på stordrift, effektivisering og markedsorientering, resultatlønskontrakt for direktøren (produktivitet, gennemførsel, øget optag osv.).
- Fokus på ”at styrke den enkelte”, optimering af lærertid, være effektiv og omstillingsparat. I centrum skal være ”den enkelte elevs karriereveje”.
- ”NEXT skal skabe sig en konkurrencedygtig, førende og fremtrædende position”.
- “NEXT skal have aftagerperspektivet i almindelighed og virksomhederne i særdeleshed med i *alle* uddannelsesrettede aktiviteter”.
- ”NEXT skal styrke udvikling af viden, innovation og entreprenørskab i alle skolens uddannelser – i tæt og udviklende samarbejde med danske og internationale virksomheder og organisationer”.

Fra ”NEXT 2020 – strategi for NEXT uddannelse København” (skrift fra august 2016)

Eksempel 2: Ny teknologi til læringsadfærdsoptimering

Mange engelske skoleklasse bruger SIMS (School Information Management System): et system lærerne skal bruge hver eneste time til at registrere og styre elevernes *læringsadfærd*. Hver time registreres “bekymringer” for de elever der ikke *præsterer* tilstrækkelig læringsadfærd i relation til forudgivne læringsmål. Mange “bekymringer” => ugentlig eftersidning. Klasseundervisning = datasamling (bekymringer) og dataeksekvering (straf). => eleverne socialiseres til at konkurrere, præstere og optimere ift. forudgivne mål + styre efter straf og belønninger

Diane Reay om det engelske uddannelsessystem

- Engelske elever er nogle af de mest gennemtestede i den vestlige verden. Et normal barn: 74 test og eksamener.
- Når man spørger middelklassebørn, hvorfor de knokler, så svarer de “det er vi nødt til for at få en god karakter” - ikke fordi de føler en grundlæggende glæde ved det. Uddannelse er blevet et middel snarere end et mål i sig selv.
- Arbejderklassens børn siger: “jeg er håbløs, jeg er totalt dårlig i skolen, jeg er en bundniveau-unge, vi føler os som ingenting, vi klarer os dårligt i skolen og får et dårligt liv”.
- Testsystemet skaber et værdihierarki: kvikke børn og dumme børn, overlegne og underlegne.
- Det neoliberale uddannelsessystem individualiserer klasseforskelle => klasse-bevidstløshed og fravær af kollektive manifestationer.

Eksempel 3: Nye krav, der tolkes markedsorienteret: fx innovationsundervisning

Typisk bliver kravet om at udvikle elevers innovative evner forstået markedsorienteret: Eleverne bliver fx inddelt i grupper, der skal konkurrere med hinanden om at producere et nyt og bedre kampagnemateriale til en politiker, der gerne vil blive borgmester, men har svært ved at få stemmer fra unge vælgere.

=> *eleverne socialiseres til markeds konkurrence*

↗
Entreprenørskabsfonden* -> Den centrale forståelse af innovation i DK
* Medlem af Junior Achievement (tidl. Young Enterprise). Mission: *forberede unge menneske til succes i den globale økonomi*
Formand tidligere formand for tænketanken DEA, der vil gøre Danmark til verdens mest konkurrencedygtige økonomi

Alternativ: **En almindennende måde at arbejde med innovation på.** Eleverne arbejder med demokratisk deltagelse som epokalt nøgleproblem. De skal udvikle bud på, hvordan mulighederne for demokratisk deltagelse og kommunikation mellem vælgere og politikere kan nytænkes og forbedres, til gavn for almenvellet. Eleverne skal samarbejde og udvikle deres løsninger i dialog med de som er "berørte".

III) Ændrede følelsesstrukturer hos børn og unge

Konkurrencestatens pres - og de unges reaktioner

“I dag er det umuligt for unge at slippe uden om uddannelse. Unge, der hverken er under uddannelse eller i beskæftigelse, får et tilbud, de ikke kan sige nej til. De mødes af en vifte af tiltag – ‘ungeplaner’ – hvor der er glidende overgange mellem pædagogiske foranstaltninger, der skal fremme motivationen til uddannelse, økonomiske sanktioner og tvangsaktivering. Man skræddersyer løsninger til den enkelte unge, hvor det nøje overvejes, hvor meget man skal anvende hhv. pædagogik, økonomi og tvang. [..] Det er ikke svært at forestille sig, hvor **desperat** man kan blive over **et så personliggjort pres** for at uddanne sig, hvis man har svært ved at sidde stille og modtage pædagogiske meddelelser.”

“Man kan godt få den kyniske tanke, at vi sætter den enkelte unge i centrum af indsatsen på den måde, fordi vi ønsker at minimere risikoen for, at de unge oplever deres situation som et socialt fænomen, de kan reagere kollektivt på. I stedet individualiserer vi problemstillingen og producerer således en forestilling om, at den unge selv er ansvarlig for sin livssituation, og at den relevante reaktion således er individuel. En bieffekt af denne individualisering kan imidlertid være, at **unge begynder at destruere sig selv i stedet for at gøre oprør mod samfundet**. Det øgede antal unge, som fx skader sig selv eller lider af bulimi, kunne tyde på det.”

Mats Trondmans analyse af følelsesstrukturer blandt unge i velfærdsstaten ift. uddannelse (1990'erne)

1. **De integrerede.** De som **føler sig hjemme** i skolen, men nu og da har lærere, der ikke formår at gøre undervisningen forståelig.
 - A. **Instrumentel præstationsorienteret strategi** (opfatter skolen som et middel og konkurrerer om karakterer)
 - B. **Kommunikativ forståelsesorienteret strategi** (skolen har værdi i sig selv; undervisningens indhold er spændende)
2. **De uintegrerede.** De som **ikke føler sig hjemme** i skolen og møder lærere, der ikke forstår dem.
 - C. **Afstandstagende modkulturel strategi** (skoletrætte, kan ikke se meningen, føler ikke skolen er for dem)
 - D. **Afstandstagende boheme-strategi** (ønsker en anderledes skole, interesserer sig for andet end det som sker i skolen)

Trondmans analyse af følelsesstrukturer blandt unge i idag

1. **De overmotiverede.** Stressede, går i panik over prøver, sover ikke nok, angst, arbejder ift. skolen døgnet rundt, især piger med privilegeret baggrund, oplever at det er deres ansvar at få en god uddannelse, føler sig under konstant pres og konkurrence. Retter “kritik” mod sig selv. [præstationsorienterede].
2. **De vaklende.** Kæmper for at kombinere fritid og skole. Plages af dårlig samvittighed. Oplever at de kunne gøre det bedre og nå “højere”. Må erkende, at der med deres prioritering er uddannelser de ikke vil kunne komme ind på. [en slags bohemer?].
3. **De umotiverede.** Især drenge, ude af stand til at klare skolens krav. Konstant bagud, bakkes ikke op hjemmefra, mobbes, oplever at ingen ting nytter, har svært ved at se en fremtid for sig, svært ved at mobilisere selvdisciplin, laver modkultur og ballade, men *oplever at denne modkultur ingen steder fører hen* [afstandstagende modkulturelle]

=> De som elsker skolen og finder undervisningen spændende er forsvundet!
Måske er bohemerne også forsvundet. Vrede og oprør er blevet individualiseret og kan ikke kollektiveres eller rettes noget sted hen. *Præstation og konkurrence er blevet grundaksen for alle.*

Befindelighed i konkurrencestatens skole

Præstationsaksen (konkurrenceudsat identitet)

De overmotiverede

Værdi: *præstationskamp*
(følelser kan ikke
kollektiveres)

1. Tænk hvis jeg ikke slår til... (især piger)

De som præsterer med eller uden patologiske omkostninger.

Indadvendte psykiske konkurrencepatologier: angst, selv-destruktiv (spiseforstyrrelse mv), panik, stress mv.

De vaklende

Værdi: *kamp for fritid*
(følelser kan mobiliseres
kollektivt)

2. Tænk hvis jeg gjorde mere ud af skolen...

De som underpræsterer, og forsøger at integrere med fritidsinteresser

Socialpsykiske konkurrencepatologier: dårlig samvittighed, tvivl, koncentrationssvigt, flakkende, udskyder beslutninger og valg, adspredelse

De mislykkede

Værdi: *kamp for mening*
(følelser kan mobiliseres, men
usigtsløst?)

3. Tænk hvis jeg ikke var mig... (især drenge)

De som ikke kan leve op til præstationskravene, og som oplever alvorligt meningsstab, orienteringstab og usikkerhed

Sociale konkurrencepatologier: føler ikke der er brug for dem, føler de er til overs, føler alt er usikkert, føler sig hægtet af, skolen er ikke for dem

Sammenfatning

- Konkurrencestaten kan forstås som en respons på – og mangelfuld forståelse af – velfærdsstatens problemer
- I konkurrencestatens skole bliver identitet og dannelse *konkurrenceudsat* og konkurrencepatologier vokser frem omkring en præstationsakse.
- Tre grupper emergerer: de overmotiverede, de vaklende og de mislykkede - med hver deres konkurrencepatologier
- De unges “oprør” har svært ved at komme kollektivt til udtryk og mange unge opfatter sig ikke som særligt vrede, snarere “udbrændte” -
- Sammenligning og konkurrence er blevet et eksistensvilkår, for alle, som hver enkelt befinder sig mere eller mindre godt/dårligt med.
- Det store spørgsmål: hvordan kan stat og skole imødegå en globaliseret verdens udfordringer på en måde, hvor staten ikke indskriver en utilstrækkelighedsoplevelse i den enkelte, samtidig med at de andre gøres til permanente konkurrenter?